

Observed international approaches to the evaluation of teacher professional activity and its role in monitoring the quality of education. In particular, summative and formative evaluation, their goals and methods are analyzed. Presented criteria and methods of data collection for evaluation. Determined using of the learning outcomes of students to evaluate teachers.

Keywords: monitoring the quality of education, forms of monitoring, summative and formative evaluation of teachers, added educational value.

УДК 378 (438)

Є.В. Громов
м. Вінниця, Україна

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ НА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Постановка проблеми. Аналіз європейських і світових тенденцій свідчить, що в економіці розвинених країн відбуваються суттєві зміни, які характеризуються, незважаючи на кризові явища, прискоренням циклів виробництва товарів, зменшенням розриву між часом їх упровадження та часом перебування на ринку. Поряд із цим, виробництво швидко змінюється на основі нових технологій. Саме за таких позицій розглядаються стан і визначаються перспективи розвитку освіти європейських країн на наступні роки. Тому значною частиною процесів оновлення освітніх систем, що відбуваються останніми десятиріччями у європейських країнах, є тенденції, пов'язані з визнанням значущості технічної освіти, як рушія суспільства в епоху інформатизації та розвитку високих технологій.

Актуальність дослідження. Відомо, що розвиток ринкової економіки передбачає конкуренцію на її різних ринках. Тому в найближчі роки на ринку освітніх послуг слід очікувати значного посилення конкуренції між різними постачальниками. У висновках Консультативного комітету промислових досліджень Європейської комісії Євросоюзу заявлено, що без конкуренто-спроможної системи освіти не може бути конкуренто-спроможної економіки. Ця теза є актуальною і для нашої країни: освіта, наука, виробництво – це ті опори, на яких має будуватися нова стратегія держави, адже освітня сфера в передових країнах давно стала основою економічного зростання, кожна одиниця затрат на освіту дає 1,7-1,9 одиниць ВВП [4, с.14].

Стан розв'язання проблеми в сучасних дослідженнях. Протягом останніх років вітчизняними науковцями були проведені змістовні дослідження з проблем удосконалення професійної освіти в Україні (А. Алексюк, В. Биков, А. Василюк, Р. Гуревич, Т. Десятов, С. Когут, М. Згуровський, І. Ковчина, Н. Ничкало, С. Сисоєва, М. Степко), у яких, серед інших, розглядалися питання підвищення конкурентоспроможності української технічної освіти.

Невирішені питання проблеми. За наявності потужного педагогічного потенціалу, визнаних освітніх традицій і при вражаюче високому рейтингу за кількісними показниками освіти Україна демонструє невідповідно низьку позицію в рейтингу за якістю професійної підготовки, що сигналізує про приховані проблеми й призводить до певних суперечностей.

Метою статті є висвітлення «сильних» та «слабких» місць у системі технічної освіти України й визначення можливих шляхів посилення певних позицій задля загального покращення конкурентоспроможності вітчизняної технічної освіти на європейському ринку освітніх послуг.

Виклад основного матеріалу. Система вищої освіти та професійної підготовки вважається однією з конкурентних переваг України. За цією складовою останнім часом країна посідала 43 місце в світовому рейтингу конкурентоспроможності [2, с. 132], помітно

скоротивши відставання від країн ЄС, і навіть обігнавши Словаччину, Румунію та Болгарію. У порівняльній таблиці наведені дані щодо основних показників конкурентоспроможності систем професійної технічної освіти України та Польщі. Окремі показники мають абсолютний (кількісний) характер, інші відображають місце порівнювальних держав серед 134 країн світу. Як видно з таблиці, конкурентні переваги України в цій сфері визначаються низкою факторів. По-перше, це відносно велика кількість учнів серед молодого населення у вищих навчальних закладах. Зокрема, Україна займає 14 місце у світі за цим показником, випереджаючи середній рейтинг країн Євросоюзу в цілому (26 місце) [2, с. 41]. По-друге, це традиційно сильна школа математичних і природничих наук (32 місце). Слід також виділити окремі реформи у секторі, наприклад, упровадження незалежного тестування випускників шкіл, що має знизити корупцію, підвищити гарантії рівного доступу до вищої освіти.

Таблиця 1

Порівняння конкурентоспроможності систем професійної технічної освіти України та Польщі

Показники конкурентоспроможності	Україна	Польща
Кількість ВНЗ за підготовкою фахівців інженерно-технічних спеціальностей в т.ч. факультетів технічного спрямування класичних університетів	107	40
Кількість студентів ВНЗ за підготовкою фахівців інженерно-технічних спеціальностей в т.ч. факультетів технічного спрямування класичних університетів (тис.)	673,5	451,4
Кількість учнів серед молодого населення у вищих навчальних закладах *	14	25
Витрати на освіту від валового національного доходу *	60	27
Якість вищої освіти й професійної підготовки *	43	34
Якість викладання математичних і природничих наук *	32	40
Ефективність менеджменту освітніх закладів *	71	43
Попит на отримані кваліфікації випускників ВНЗ серед працедавців (у % від загальної кількості)	51%	70%
Визнання в Європі дипломів технічних ВНЗ без додаткового підтвердження	—	+
Наявність наукових і інженерних кадрів *	54	69
Щорічна кількість патентів на винаходи *	65	48
Рівень спеціальних профорієнтаційних досліджень і практичної підготовки на підприємствах *	66	50
Рівень інформаційного забезпечення закладів технічної освіти, в т.ч. доступу до Internet *	69	47
Середня собівартість навчання в закладах технічної освіти (тис. грн.)	6,4	10,2
Кількість студентів, які навчаються дистанційно *	68	35
Кількість студентів-учасників міжнародних програм академічного обміну (тис.)	0,03	14,6

* – місце серед 134 країн світу у рейтингу конкурентоспроможності України у 2009 році, опублікованому Фондом «Ефективне Управління» у співробітництві з Всесвітнім Економічним Форумом.

Рівень менеджменту освітніх закладів (децентралізація управління, диверсифікація джерел фінансування тощо), все ще помітно відстає від кращих світових стандартів: Україна займає 71 місце за цим показником, відстаючи від країн ЄС. Невеликим залишається відсоток витрат на освіту від валового національного доходу, проте собівартість навчання в українських закладах технічної освіти є порівняно невисокою [10, с. 31-32].

Схожі тенденції і щодо профорієнтаційної роботи. Незважаючи на певний прогрес у цій галузі, який пов'язаний з динамічним розвитком послуг у сфері професійної орієнтації молоді та тренінгу персоналу, підприємства продовжують надавати занадто мало значення системі професійного навчання та перепідготовки кадрів. Це знижує конкурентоспроможність людських ресурсів із урахуванням зростаючої глобалізації та швидко мінливих умов роботи. У цьому контексті можна стверджувати, що освічений і кваліфікований трудовий персонал є однією з головних потенційних конкурентних переваг України, що необхідно зберегти і

розвивати далі. Цьому мають сприяти розвинута мережа навчальних закладів, відносно широкі можливості для отримання вищої освіти і потужна наукова база.

Що стосується мобільності українських студентів, то наявні дані свідчать про її мізерність – відмінності в масштабах упровадження студентської мобільності між країнами-членами ЄС та Україною вражаючі.

У найближчі роки Україні слід продовжувати реформи, спрямовані на покращення якості навчання в цілому і технічної освіти зокрема, наближення до світових стандартів, адже при вражаючому високому рейтингу (21 місце з 134 країн) за кількісними показниками освіти Україна демонструє невідповідно низьку позицію в рейтингу (43) за якістю освіти та професійної підготовки. Такий розрив сигналізує про приховані проблеми української освіти, призводить до певних суперечностей.

По-перше, зберігається дисбаланс між потребою у фахівцях із вищою освітою та їх пропозицією на ринку праці. Це впливає на якість освітніх послуг, так само як і прогалин у плануванні освіти та участі роботодавців у цій системі. Без висловлення роботодавцями своїх запитів до системи освіти завжди буде виникати незадоволення представників бізнесу якістю підготовки фахівців. Окрім того, система професійного навчання втратила зв'язок із мінливими потребами регіональних ринків праці. Як наслідок вища школа продовжує готувати випускників, чії професійні знання, вміння, навички не користуються попитом на ринку, водночас як існує гостра потреба у кваліфікованих робітниках, таких як зварювальники, електрики, токарі, механіки тощо. Профпідготовка на робочому місці також є недостатньою для цілей підвищення кваліфікації професійних робітників.

По-друге, кадровий дефіцит супроводжується надлишком певних фахівців, наприклад, економістів, бухгалтерів, фінансистів, менеджерів та юристів, чия кількість занадто висока в порівнянні з реальними потребами. Це призводить до необхідності їхньої перекваліфікації. Дослідження, проведене для України Європейським Фондом Освіти [11, с.19], показало, що ця необхідність для випускників університетів досить висока, так як їх кваліфікація тільки на 51% користується попитом у роботодавців. Для порівняння – в Польщі цей показник становить 70% [12, с. 43].

По-третє, система підготовки фахівців в Україні має значне відхилення у бік гуманітарних наук і таким чином не задовольняє потреби ринку праці в інженерних і технічних кадрах. Рейтинг України за якістю інформаційного забезпечення закладів освіти відводить їй лише 69 місце у світі, що, в свою чергу, зумовлює лише 68 місце за рівнем розвитку дистанційного навчання.

По-четверте, наявність в Україні великої кількості навчальних закладів [8, с. 454-458], автоматично не визначає високий рівень якості освіти. Випускники не завжди відповідають кваліфікаційним вимогам на робочих місцях, тому значний період (від 3 до 24 місяців) витрачається на їхнє доучування та отримання необхідних на виробництві навичок.

По-п'яте, жоден із українських технічних ВНЗ не входить до популярних міжнародних рейтингів. Більше того, українська вища школа слабо розвиває міжнародні зв'язки, а публікації її вчених відносно мало представлені в реферованих міжнародних журналах. Вітчизняні дипломи поки що не визнаються західними роботодавцями, а навчальні плани та програми викладання ще не повністю відповідають сучасним потребам ринку праці [3, с. 198]. Водночас, посилення міжнародного партнерства навчальних закладів, наукових установ, органів управління освітою дозволить, з одного боку, пом'якшити конкурентну боротьбу на ринку освітніх послуг, а з іншого, – надасть поштовх і забезпечить подальший розвиток вітчизняної системи професійної технічної освіти, зробить її більш якісною, продуктивною і конкурентоспроможною [1, с.16].

Зауважимо, що за останні роки Україна зробила помітні кроки в напрямі інтеграції у Європейський освітній простір, як у сфері професійно-технічної, так і вищої технічної освіти, а саме:

– відбулося прийняття низки нових важливих нормативно-правових актів щодо вдосконалення діяльності професійно-технічних навчальних закладів і технічних ВНЗ [5; 6; 7];

– розробляються концептуально нові підходи у формуванні системи забезпечення якості професійно-технічної освіти, що передбачає введення державних стандартів, заснованих на компетенціях, які дозволять поступово перейти на навчання за програмами різних рівнів кваліфікації і термінів, забезпечать відповідність отриманого документа про освіту рівню отриманої кваліфікації випускника;

– поступове впровадження зовнішнього оцінювання знань учнів професійно-технічних закладів (ураховуючи власні напрацювання та міжнародний досвід, України розуміє потребу незалежного оцінювання компетенції та кваліфікації, а в подальшому — створення інституцій незалежної кваліфікаційної атестації з урахуванням вимог європейських стандартів у частині визнання документів про професійно-технічну освіту на національному та міжнародному рівнях) [9];

– важливим засобом забезпечення інтересів України в глобальному інформаційному світі стає нині активна позиція на міжнародній арені, простежується чітка тенденція щодо вивчення та використання позитивного досвіду наших закордонних партнерів, налагодження співпраці щодо обміну учнями, викладачами та фахівцями;

– останнім часом помітно поліпшилась ситуація в сфері підвищення рівня комп'ютерної грамотності та ефективного використання ІКТ у навчально-виробничому процесі. Позитивним досвідом у цьому напрямі є підключення до мережі Інтернет, створення власних сайтів.

Отже, завдання удосконалення системи професійної підготовки фахівців з технічних спеціальностей є тепер одним із найважливіших завдань освітньої галузі України відповідно до вимог, які висуває XXI століття. Особливості сучасного інтеграційного розвитку та вибір Україною демократичного шляху спонукають до корегування парадигми освіти. Сутність змін полягає в переході від соціально орієнтованої до особистісно орієнтованої освітньої діяльності. При модернізації національної системи технічної освіти Україні враховуються інтеграційні процеси в європейській і світовій освіті, основною ознакою яких є тенденція до зближення національних освітніх систем.

Аналіз вітчизняної системи підготовки фахівців з технічних професій і спеціальностей свідчить про наявність в Україні певних організаційно-педагогічних умов для практичної реалізації ідей польського і європейського досвіду в сфері професійної технічної освіти. Станом на теперішній час деякі з них повністю сформовані, а деякі потребують уточнення та вдосконалення.

Серед наявних нині умов зазначаємо наступні:

– прагнення до інтеграції у європейське освітнє та економічне середовище та визнання необхідності адаптації вітчизняної технічної освіти до нових потреб ринкової економіки;

– соціально-економічна важливість професій технічного спрямування та безумовна потреба у збільшенні кількості відповідних фахівців;

– відповідне законодавче забезпечення системи технічної освіти;

– традиційно сильна школа викладання природничо-математичних наук і мотивоване ставлення та індивідуальні здібності учнів до здобуття знань і умінь з технічних дисциплін і спеціальностей;

– наявність розгалуженої мережі закладів технічної освіти різних типів і рівнів акредитації та системи неперервної технічної освіти.

Серед умов, які наразі або знаходяться на стадії створення, або потребують певного вдосконалення зазначимо такі:

– активізація професійної орієнтації молоді в бік вибору професій і спеціальностей технічного спрямування;

- формування готовності викладачів і студентів технічних навчальних закладів до впровадження в навчальний процес сучасних інформаційних технологій та новітніх методик навчання;
- підвищення рівня матеріально-технічного та інформаційного забезпечення навчального процесу в закладах технічної освіти;
- запровадження сучасних (подібних до європейських) організаційно-економічних механізмів функціонування системи технічної освіти;
- розроблення нових стандартів професійної освіти в галузі технічних професій і спеціальностей на основі компетентності;
- підвищення якісного рівня науково-педагогічного забезпечення;
- оновлення процедур контролю якості професійної технічної освіти;
- розвиток дистанційної професійної технічної освіти;
- розвиток міжнародного співробітництва.

Висновки. Підсумовуючи зазначене, зауважимо, що українська освітня система робить суттєві кроки у напрямку поглиблення інтеграції до європейського освітнього простору. Важливість цього питання усвідомлено як на державному рівні, так і на рівні окремих навчальних закладів. Проте досі існують певні суперечності та невирішені проблеми, розв'язання яких – неперервний процес оновлення і розвитку, який має охопити не лише систему освіти, а й суспільство в цілому. Проаналізувавши основні принципи організації та напрями реформування систем технічної освіти в Україні на тлі європейських освітніх тенденцій, ми дійшли висновку, що деякі прогресивні ідеї досвіду підготовки фахівців з технічних спеціальностей, що відповідають новим вимогам суспільно-економічного розвитку країни в умовах ринкової економіки, а також у контексті інтеграції до єдиного європейського освітнього простору, можуть знайти творче використання в Україні.

Література:

1. Биков В.Ю. Сучасні чинники розвитку системи освіти України / В.Ю. Биков // Засоби і технології єдиного інформаційного освітнього простору : зб. наук. праць / [за ред. В.Ю. Бикова, Ю.О. Жука] ; Інститут засобів навчання АПН України. — К. : Атака, 2004. — С. 5—17.
2. Звіт про Конкурентоспроможність України 2009 [Електронний ресурс] // Фонд «Ефективне Управління» у співробітництві з Всесвітнім Економічним Форумом [сайт]. – Режим доступу : <http://www.fed.org.ua> – Назва з екрану.
3. Крикун Н.О. Конкурентоспроможність України у галузі освітніх послуг / Н.О. Крикун, Т.Е. Старенька, О.Н.Зерова // Вісник Донбаської національної академії будівництва і архітектури : зб. наук. праць / наук. ред. Є.В. Горохов. — Донецьк : Видавництво ДНАБА, 2009. — Вип. №5 (79).
4. Ніколаєнко С.М. Освіта в інноваційному поступі суспільства: [довідь на підсумковій колегії Міністерства освіти і науки України 17 серпня 2006 року] / С.М. Ніколаєнко // Освіта України. — 2006 — № 60-61, 14 серпня. — С. 1—21.
5. Питання управління окремими державними професійно-технічними навчальними закладами, підпорядкованими МОН : розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.01.2009 р. №42-р // Урядовий кур'єр. — 2009. — №19.
6. Про внесення змін до плану заходів, спрямованих на задоволення потреби ринку праці у кваліфікованих робітничих кадрах : розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 року №1396-р // Урядовий кур'єр. — 2008. — № 209.
7. Про доповнення пункту 2 Порядку виплати надбавок за вислугу років педагогічним та науково-педагогічним працівникам навчальних закладів і установ освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 11.06.2008 року №535 // Урядовий кур'єр. — 2008. — № 109 (черв.)
8. Статистичний щорічник України за 2008 рік / Держкомстат України. — К. : Техніка, 2009. — 576 с.
9. Сучасні тенденції розвитку професійно-технічної освіти: пріоритети та завдання [Електронний ресурс] : рішення Колегії Міністерства освіти і науки України від 28.08.2008 року (протокол № 9/1-3) // Міністерство освіти і науки України [сайт]. — Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/newstmp/2008_1/28_08/1/2. — Назва з екрану.
10. Штефаніч Д. А. Особливості ціноутворення на ринку освітніх послуг / Д. А. Штефаніч, С. Б. Семенюк // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки : зб. наук. праць / наук. ред. І.Я. Коцан. — Луцьк : Видавництво ВНУ ім. Л. Українки, 2008. — № 7. — С. 29—34.

11. Huitfeldt H. An analysis of labour market entry in Serbia and Ukraine / H. Huitfeldt, J. Johansen, I. Kogan // Transition from education to work in EU neighbouring countries. — London : ETF, 2008. — 215 p.

12. Quintini G. The changing nature of the school-to-work transition process in OECD countries / G. Quintini, J.P. Martin, and S. Martin, [IZA discussion paper]. — IZA : DP, 2007. — 258 p.

У статті розглядаються педагогічні умови можливості використання європейського досвіду задля вдосконалення системи технічної освіти в Україні й підвищення конкурентоспроможності вітчизняних закладів технічної освіти на європейському ринку освітніх послуг.

Ключові слова: професійно-технічні навчальні заклади, вищі технічні навчальні заклади, конкурентоспроможність, європейський ринок освітніх послуг.

В статье рассматриваются педагогические условия возможности использования европейского опыта с целью усовершенствования системы технического образования в Украине и повышения конкурентоспособности отечественных заведений технического образования на европейском рынке образовательных услуг.

Ключевые слова: профессионально-технические учебные заведения, высшие технические учебные заведения, конкурентоспособность, европейский рынок образовательных услуг.

The author dwells on the pedagogical conditions to use the European experience for improvement of Ukrainian technical education system and increase of competitiveness of national technical institutions on the European educational market.

Keywords: vocational schools, Higher technical schools, competitiveness, European educational market.